

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 13^{ης} ΙΟΥΝΙΟΥ 1930

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Ἡ Ἀκαδημία ἀποφασίζει, ὅπως συμμετάσχη εἰς τὰς ἐορτὰς ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τῆς Γεωλογικῆς Ἑταιρείας τῆς Γαλλίας:

Πρὸς τοῦτο διορίζει ἀντιπρόσωπον αὐτῆς τὸν κ. Ν. Πολίτην, Πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος ἐν Παρισίοις, ὅστις θέλει διερμηνεύσει κατὰ τὴν ἐπίσημον τελετὴν τὰ αἰσθήματα τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων διὰ τὸ περιλάμπρον ἔργον τῆς Ἑταιρείας. Ἀποφασίζει ἐπίσης, ὅπως αἱ ἐκδοθησόμενα προσεχῶς δύο πραγματεῖαι τοῦ ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς κ. Κ. Κτενᾶ ἀφιερωθοῦν ἢ μὲν μία πρὸς τὴν Société Géologique de France, ἢ δὲ ἑτέρα πρὸς τὴν Société Française de Minéralogie.

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς καταθέτει τὰ πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν ἀποσταλέντα βιβλία.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ

ΑΣΤΥΔΟΜΙΚΗ.—Ἡ σημερινὴ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ὑπὸ κ. Ἀντ. Κεραμοπούλλου.

Γνωρίζω γενικῶς τὰς προσπάθειας, αἵτινες κατεβλήθησαν κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας πρὸς διαρρύθμισιν τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν παρά τε τῶν ἐκάστοτε κυβερνήσεων καὶ τοῦ δήμου Ἀθηναίων καὶ παρ' ὀμάδων ἀρχιτεκτόνων καὶ μηχανικῶν Ἑλλήνων ἐξ οἰκείας πρωτοβουλίας ἢ κρατικῆ ἐντολῆ. Δυστυχῶς τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου, αἱ ἐθνικαὶ περιπέτειαί καὶ αἱ ἀνάγκαι χάριν τῶν προσφύγων, ἀλλὰ καὶ

ἡ ὀλίγη ἀντοχή ἡμῶν εἰς τὰς δυσχερεῖας τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων μὲ πείθουσιν, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἐναυάγησεν ὀριστικῶς πλέον. Συνέβη δὲ τοῦτο χωρὶς ἐν τῷ μεταξύ, ἐν ᾧ ἡ πόλις ἐξετείνετο ραγδαίως πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν, νὰ ληφθῇ πρόνοια νὰ περισωθῶσιν ἐν ταῖς ἐσχάτως ἀποτελεσθείσαις μεγάλαις συνοικίαις γήπεδά τινα χάριν ἀγορῶν, σχολείων, κήπων ἢ πλατειῶν, εἰς τοὺς ὁποίους νὰ ἀναπνέωσιν οἱ περιοικοὶ καὶ νὰ παίζωσιν ἢ γυμνάζωνται τὰ τέκνα ἡμῶν, ἡμῶν τῶν Ἀθηναίων καὶ Ἑλλήνων, ὅχι τῶν Ὀπτεντόττων ἢ τῶν Νέγρων. Οἱ δὲ συνοικισμοὶ τῶν προσφύγων, ἰδρυθέντες οἱ πλεῖστοι κατὰ σχέδια κακὰ ἢ πάντως ἀπροσάρμοστα πρὸς οἰκονομικὰ λογικὴν καὶ συνετὴν σκέψιν ἐπεκτάσεως τῆς πρωτεύουσας, ἀπέκλεισαν αὐτὴν ἐν σφικτῷ κλοιῷ καὶ ἀπέσβησαν σχεδὸν πᾶσαν ἐλπίδα ὀργανικῆς σὺν τῷ χρόνῳ ἐπεκτάσεως κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς τῶν μεγαλοπόλεων καὶ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἄλλὰ καὶ τὰ παλαιότερα τμήματα τῆς πόλεως παρουσιάζουσιν οἰκτρὰν ἐντύπωσιν. Οὐδὲν τούτων εἶναι ἀπηρτισμένον, οὐδεμία ὁδὸς ἐμφανίζει τὰς πλευρὰς αὐτῆς συντετελεσμένας. Ἐδῶ εὕρηται ἄκτιστον οἰκόπεδον παρὰ τὸ καλλιμάρμαρον μέγαρον, ἐκεῖ ἐμβρυώδης παλαιὰ ἢ νέα οἰκοδομή, σήμερον ἰκρυώματα οἰκοδομικὰ ἐδῶ, αὐριον ἐκεῖ, ταῦτα δὲ ὅχι πάντοτε πρὸς ὀριστικὴν οἰκοδομικὴν διαρρύθμισιν, ἀλλὰ χάριν τὸ πλεῖστον προσκαίρων ἀναγκῶν τῶν ἰδιωτῶν. Οὐδεὶς νόμος προνοεῖ περὶ ὀριστικῆς ἐν ὀρισμένῳ χρόνῳ καὶ εἰς ὀρισμένον ὕψος οἰκοδομήσεως ἢ ἂν προνοῆ, δὲν τηρεῖται. Οὕτως ἡ πόλις ἐμφανίζεται ἀτελής, ἀκατάστατος καὶ παρέχει εἰκόνα, οἷαν οἰκία ἀσυγύριστος κακῆς οἰκοκυρᾶς. Ποίαν δὲ γνώμην σχηματίζει ὁ ξένος ἐπισκέπτης ἐκ τοῦ θεάματος τούτου τῶν αἰωνίων ἐμβαλωμάτων, εἶναι ἐλάχιστον ἀπέναντι τῆς ἀτασθαλίας καὶ ἀπειροκαλίας, εἰς ἣν συνεπιζόμεν οἱ κάτοικοι, ἀπαθῶς προσβλέποντες τὴν οἰκτρὰν ταύτην κατάστασιν, ἀπέναντι τοῦ κακοῦ παραδείγματος, τὸ ὅποῖον παρέχει ἡ πρωτεύουσα εἰς ὅλην τὴν χώραν στερουμένην προτύπου ἀστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, καὶ ἀπέναντι τῶν ἀνυπερβλήτων δυσχερειῶν τῆς ὑδρεύσεως, τοῦ φωτισμοῦ, τῆς ὁδοποιίας, τῆς τομῆς ὑπονόμων καὶ ἀστικῶς ἀνθρωπίνης ἐγκαταστάσεως, εἰς τὰς ἐπὶ τῶν λόφων καὶ τῶν πέριξ ἐρημιῶν ἄνευ σχεδίου ἢ κατὰ ὀλέθριον σχέδιον φυομένας συνοικίας ἄνευ νομικοῦ τινος περιορισμοῦ.

Δὲν ἔχω τὴν φιλοδοξίαν νὰ πιστεύω, ὅτι δύναμαι νὰ συνεισφέρω γνώμην περὶ σωτηρίας τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ κλοιοῦ τούτου, εἰς ὃν ἀπεπνίγη αὕτη κατὰ τὴν γνώμην μου. Αἱ μέλλουσαι ὅμως γενεαὶ θὰ αἰσθανθῶσι περισσότερον τὸ κακόν, ἀπὸ ὅσον τὸ αἰσθάνονται οἱ ὁμοφρονοῦντές μοι, λυπούμενοι, διότι ὁ πολιτισμὸς τῶν χρόνων ἡμῶν θὰ κατακρίνηται ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ὡς παρασκευάσας αὐτοῖς ἀξιοθρήνητον βίον.

Ἄλλὰ νομίζω, ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐπὶ μέρους ἀρχιτεκτονικῇ τῇ ἐφαρμοζομένῃ εἰς τὰς οἰκοδομὰς τῶν Ἀθηνῶν συμβαίνουσιν ἄτοπα, ἄτινα δέονται διορθώσεως. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ μοὶ συγχωρηθῇ νὰ εἶπω σκέψεις τινάς, αἵτινες θὰ εἶναι ὠφέλιμοι ἔστω καὶ ἂν πρό-

κειται ανααιρούμεναι νὰ δώσωσιν ἀφορμὴν πρὸς εὔρεσιν τοῦ ὀρθοῦ, ὅπερ εἶναι ὁ σκοπός μου.

Νέοι τρόποι ἀρχιτεκτονικοί, τοὺς ὁποίους δὲν ὀνομάζω ρυθμούς, διότι κατὰ τὴν γνώμην μου δὲν εἶναι ρυθμοί, εἰσάγονται ὑπὸ πειραματιζομένων νεωτεριστῶν ἀρχιτεκτόνων ὑπερφηφανευομένων διὰ τοῦτο. Κατὰ τὴν γνώμην μου οἱ ἀρχιτέκτονες οὗτοι καὶ ὅτε ἐσπούδαζον καὶ τώρα ὅτε δρῶσιν, ὑπῆρξαν καὶ εἶναι, ὡς Ἕλληνες ἀρχιτέκτονες, μᾶλλον ἢ ἤττον ἐπιλήσμονες τοῦ ἱστορικοῦ διδακτικοῦ περιβάλλοντος, ἐν ᾧ ζῶσι καὶ δρῶσιν. Ἄς μὴ ὑποτεθῆ ὅτι λέγω λόγους πατριωτικούς, ὅταν ὀμιλῶ περὶ τοῦ ἱστορικοῦ καὶ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ περιβάλλοντος τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος ἐν γένει. Ὁ διευθυντῆς τῶν γραφείων τῆς Ἀκαδημίας κ. Συκουτρῆς μετέφρασε κάλλιστον βιβλίον τοῦ σοφοῦ Πολωνοῦ Θαδδαίου Τσιελένσκι (Zielinski) ὑπὸ τὸν τίτλον «οἱ Ἀρχαῖοι καὶ ἡμεῖς». Τὸ βιβλίον τοῦτο, γραφὲν ὑπὸ μὴ Ἑλληνας, συνιστᾷ πρὸς μελέτην εἰς πάντα Ἑλληνα θέλοντα νὰ ἔχη ἐπίγνωσιν τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τῆς φυλῆς αὐτοῦ καὶ τῆς σημασίας τοῦ παρελθόντος τούτου διὰ τὸν νεώτερον πολιτισμόν. Ἐκεῖ θὰ εὔρωσι καὶ οἱ ἀρχιτέκτονες ὅ,τι χρειάζονται ἐπὶ τοῦ παρόντος. Ὅταν δὲ τοιοῦτον διδάσκαλον συνιστᾷ αὐτοῖς, εἶναι φανερόν, ὅτι δὲν ἀξιῶ νὰ μιμηθῶσιν ἀπλῶς τὰ ἀρχαῖα πρότυπα. Ἡ ἀπλῆ μίμησις δὲν ἀντέχει ἀποθνήσκει, Ἀπέθανεν ἡ μίμησις τῆς κλασσικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ Klenze, τῆς κλασσικῆς πλαστικῆς τοῦ Κανόβα, ὁ δραματικὸς κλασσικισμὸς τοῦ Ρακίνα, ὁ γλωσσικὸς κλασσικισμὸς πάσης ἐποχῆς, καὶ θὰ ἀποθάνη ταχέως ὁ βυζαντινισμὸς ἐν τῇ τέχνῃ, ἂν θελήσῃ νὰ εἶναι μίμησις. Εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωσι ζωὴν τὰ κήρινα ὁμοιώματα; Ἡ φύσις τῆς τέχνης ἀπαιτεῖ νὰ μὴ εἶναι αὕτη ξηρὸν πρέμον ἀλλὰ χυμώδης κορμὸς ἀειθαλῆς.

Αἱ δημιουργικαὶ περίοδοι τοῦ πολιτισμοῦ δὲν ἀντιγράφουσιν. Δὲν ἀντέγραψε τὸν Φειδίαν ὁ Πραξιτέλης, οὔτε τοῦτον ὁ Λύσιππος· δὲν ἐστράφησαν πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀλλ' ἀφορμηθέντες ἐκεῖθεν ἐβάδισαν πρόσω.

Ἡ ἱστορία δέ, ἥτις ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ παρελθόν, δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὴν ἀρχαιότητα· ἡ ἱστορία δὲν εἶναι ἀπλῶς ἡ ἀρχαιότης, τὸ παρελθόν· διότι πραγματευομένη τὴν γένεσιν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἱστορικῶν φαινομένων, ἀποτελεῖ μὲν ἐνότητα ἐν χρόνῳ, ἀλλ' ἐπειδὴ πάντα τὰ ἱστορικὰ φαινόμενα, μὴ ὄντα φυσικὰ φαινόμενα, δέχονται τὴν ἐπίδρασιν τοῦ δημιουργοῦντος αὐτὰ ἀτόμου, ἔπεται, ὅτι ἡ ἱστορία διέπεται ὑπὸ ἰδεῶν, αἵτινες εἶναι ἡ κινητήριος δύναμις τῶν ἀτόμων. Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ζῆσῃ τυφλῆ μίμησις τῶν ἀρχιτεκτονικῶν προτύπων.

Καὶ ὅλος δὲ ὁ πολιτισμὸς ἡμῶν δὲν θὰ ἦτο πολιτισμὸς, ἂν ἦτο ἐπανάληψις μιμητικῆ. Δις εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης. Εἶναι ἐξέλιξις καὶ προϋποθέτει παράδοσιν. Ἐξέλιξις αἰωνία πρὸς τὴν ἀνέφικτον τελειότητα. Εἴμεθα ἀναποδράστως υἱοὶ τῶν πατέρων ἡμῶν. Τοῦτο εἶναι ἡ ζωὴ, ἡ πρόοδος, ἥτις πάντοτε τείνει πρὸς τέρμα, ἀλλ' ὁρμάται ἐξ ἀφετηρίας.

Λοιπόν εις τὴν ἀφετηρίαν αὐτὴν ἐπιθυμῶ νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν. Ἡ ἀφετηρία αὕτη τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ εἶναι ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς. Τὴν ἰσχυροτάτην τούτου τοῦ γεγονότος διατύπωσιν ἐξέφρασεν ὁ Nietzsche εἰπὼν: «ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ τῶν Ἑλλήνων, λεληθότως ὁμιλοῦμεν περὶ τῆς σήμερον καὶ τῆς χθές». Τοῦτο σημαίνει, ὅτι οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνας, κορυφώσαντες τὴν ἐπὶ χιλιετηρίδας ἐργασίαν καὶ προσπάθειαν τῆς ἀνθρωπότητος, ἔδωκαν εἰς τὸν κόσμον ὄχι μόνον ἀθάνατα πρότυπα τῆς ἐπικῆς καὶ τῆς δραματικῆς ποιήσεως, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς τέχνης, ἀλλὰ διέπλασαν ἢ εὔρον κανόνας τινὰς καὶ λύσεις προβλημάτων ἐχούσας αἰώνιον κύρος.

Θὰ ἀναφέρω τὸν δωρικὸν κίονα, ὅστις βαστάζει τὸν βαρὺν μαρμάρινον θριγκὸν τοῦ ἀρχαίου οἰκοδομήματος — ἐνθυμήθητε τὸν Παρθενῶνα. Ἐπ' αὐτοῦ συναντῶνται δύο ἀντίρροποι δυνάμεις, ἄνωθεν μὲν τὸ βάρος τοῦ κτίσματος, κάτωθεν δὲ ἡ ἀντίστασις τοῦ κίονος. Τὸ κιονόκρανον τούτου αἰσθητοποιεῖ τὴν συνάντησιν τῶν δυνάμεων τούτων, διότι ἔχει τὴν μορφήν οἰοῖνι τύλης, προσκεφαλαίου, τὸ ὁποῖον τοποθετεῖ τις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὅταν πρόκειται νὰ ὑποδεχθῆ βάρος. Τὸ προσκεφάλαιον πιεζόμενον ἀποστρωγυλοῦται κατὰ τὸ πάχος καὶ τοῦτο μιμεῖται ὁ ἐχθῖνος τοῦ δωρικοῦ κιονοκράνου. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ λοιπὸν ἐνταῦθα ὁμιλεῖ καὶ ἐρμηνεύει τὴν γινομένην τεκτονικὴν λειτουργίαν. Ἡ ἐξωτερικὴ μορφή αἰσθητοποιεῖ τὸν ἐγκρυπτόμενον φυσικὸν νόμον. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο. Καὶ τὸ σῶμα τοῦ κίονος εἶναι ἐπίσης λογικόν· διότι ὁ κίων εἶναι λεπτότερος εἰς τὴν κορυφήν καὶ ἐντείνεται ἤτοι γίνεται παχύτερος κατὰ τὸ μέσον, ὅπως ἐντείνεται καὶ διανοίγει τὰ σκέλη αὐτοῦ ὁ βαστάζων βάρος ἄνθρωπος. Τοῦτο εἶναι ἡ θαυμαζομένη ὑπὸ τοῦ Zielinski «εἰλικρίνεια» τῆς ἑλλ. ἀρχιτεκτονικῆς. Ὁ μαρμάρινος δωρικὸς κίων εἶχε ξυλίνους ποτὲ προδρόμους, ἀλλ' οὐδέποτε ὑπῆρξαν κίονες ἐκ ζύμης ἢ ἐξ ἑλαστικοῦ, ὥστε νὰ διατείνωνται ὑπὸ τὸ ἀνεχόμενον βάρος. Ἡ ἐντασις εἶναι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἔκφρασις τῆς πάλης καὶ τῆς ἰσορροπίας τῶν συναντωμένων δυνάμεων. Ὁ κίων ἴσταται καὶ λέγει: «ἰδοὺ ἐγὼ βαστάζω βάρος, ἡ κεφαλὴ μου συμπιέζεται, τὸ σῶμα μου ἐντείνεται καὶ ἀντέχω ἄσειστος πατῶν εὐρέως ἐπὶ τοῦ στερεοῦ στυλοβάτου». Ἐρωτῶ λοιπόν: τί χρεωστοῦμεν ἡμεῖς καὶ αἱ μέλλουσαι γενεαὶ νὰ βλέπωμεν ἐν τῇ γειτονίᾳ εὐγενῶν οἰκοδομῶν καὶ ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ Παρθενῶνος ἀθάνατα τερατουργήματα *bêton armé* κίωνων ἄνευ κιονοκράνου, ἄνευ ἐντάσεως, ἄνευ λόγου καὶ φωνῆς καὶ λογικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, κίωνων δίκην ὀδοντογλυφίδων, ὧν ἡ αἰχμὴ ἐνεπάγη εἰς τὸν φλοιὸν πεπονίου; Καὶ ἂν τοιοῦτοι πειραματισμοὶ δύνανται καὶ πρέπει νὰ ἐπιτρέπωνται εἰς ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα, ὡς οἱ πειραματισμοὶ τῶν ἰατρῶν εἰς τὰ ἰνδικὰ χοιρίδια καὶ τοὺς κονίλους, πῶς οὔτε οἱ ἀρχιτέκτονες οὔτε τὸ ἀρμόδιον Ὑπουργεῖον σκέπτονται νὰ ἀγλαίσωσι τὴν πόλιν διὰ κτισμάτων ἐχόντων μορφήν παγκοσμίου καὶ αἰωνίας ἀναγνωρίσεως, ὅταν τὰ κτιζόμενα ἰδρύματα ἔχωσι δημόσιον χαρακτῆρα; Ἡ μήπως ἐμφανίζονται καθ' ἐκάστην ἡμέραν εὐκαιραὶ οἰκοδομῆς μεγάλων δημοσίων

ιστορικοῦ μέλλοντος κτισμάτων, ἢ σπουδαίων παραγόντων οἰκοδομικῆς διακοσμῆσεως διὰ τὴν πόλιν;

Ἐπῆρξεν ἄλλη τις σοφὴ ἀλλ' ἀφανῆς ἀρχιτεκτονικὴ ἐφεύρεσις τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν ἀρχαίων, αἱ δρύφακτοι τῶν παλαιῶν, τὰ ταβλωτὰ ἢ ταβλώματα τῶν Βυζαντινῶν, τὰ σαχνισιὰ τῶν νέων Ἑλλήνων, τὰ Ecker τῶν γερμανῶν. Θὰ ἠδυνάμεθα νὰ τὰ ὀνομάζωμεν κλειστοὺς ἐξώστας. Μέχρι τοῦ 1920 ἀπηγορεύοντο τοιοῦτοι ἐξώσται, ὅτε ἔσχον τὴν τιμὴν (τὴν εὐθύνην κατὰ τὸν ἀγαπητὸν συνάδελφον κ. Κουρεμένον, τὸν ὁποῖον ὡς καὶ τὸν κ. Ὀρλάνδον πολὺ ἐσκέφθην, ὅτε ἀπεφάσισα νὰ ἐμφανισθῶ ἐνταῦθα διὰ τοῦ θέματος τούτου), ἔσχον τὴν τιμὴν ἐν δημοσίᾳ συνεδρίᾳ τοῦ Ἑλλ. Πολυτεχνικοῦ Συλλόγου παρόντος καὶ τοῦ τότε Ἵπουργοῦ τῆς Συγκοινωνίας (πρβλ. Ἐρχιμῆδης, 1920, ἔτος ΚΑ' Αὐγούστου, φυλ. 8, σ. 59-62) νὰ ἀποδείξω τὴν ὑγιεινὴν σημασίαν τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τούτου μέρους καὶ τὴν πατροπαράδοτον εὐχρηστίαν αὐτοῦ ἐν τῇ ἑλλ. ἀρχιτεκτονικῇ, ὥστε ἔκτοτε διὰ καταλλήλου ἐρμηνείας τοῦ νόμου ἐπετράπη ἡ κατασκευὴ κλειστῶν ἐξωστῶν. Ἡ σημασία αὐτῶν φαίνεται ἐκ τούτου: κατὰ τὴν ἀρχαιότητα αἱ πόλεις, ὅσαι δὲν εἶχον κτισθῆ ἀπὸ σχεδίου ἐξ ἀρχῆς —ὡς συνέβαινε κυρίως πρὸ τοῦ Ἰπποδάμου— ἦσαν πυκνῶς ἐκτισμέναι, αἱ δ' οἰκίαι δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσι πᾶσαι ἥλιον ἢ ὄρισιμένους ἀνέμους. Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου κατεσκευάζον τοὺς κλειστοὺς ἐξώστους καὶ ἀπὸ τῶν παραθύρων τῶν στενῶν πλευρῶν τοῦ ἐξώστου εἰσήγον τὸν ποθητὸν ἥλιον ἢ ἄνεμον εἰς ἓνα τουλάχιστον θάλαμον τῆς οἰκίας. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῶν νέων Ἀθηνῶν αἱ πλεῖσται οἰκίαι προσκολλῶνται πρὸς ἀλλήλας χωριζόμεναι συνήθως διὰ μεσοτοιχίας, ἔχουσι πολλὰ ἀνάγκη ἢ τοῦ ἡλίου ἢ τοῦ ὑγιεινοῦ βορρᾶ καὶ τῆς δροσερᾶς ποντίας αὔρας. Ἡ μόνη λύσις τοῦ ἀπορήματος ἦτο νὰ ἐπιτραπῶσιν αἱ δρύφακτοι. Καὶ ἐπετράπησαν. Ἀλλὰ τί συνέβη! ἐν ᾧ ὅλη ἡ δύναμις αὐτῶν ἔγκειται εἰς τὰ ἐκατέρωθεν στενὰ παράθυρα, ἐμφανίζονται τῶρα κλειστοὶ ἐξώσται ἄνευ τοιούτων παραθύρων. Ὡστε τὸ σοφὸν ἐξεύρημα τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατέληξεν εἰς σφετερισμὸν ὀλίγων μέτρων ἐμβαδοῦ ὑπεράνω τῆς ὁδοῦ, εἰσηγήσει καὶ σχεδίῳ ἀρχιτεκτόνων καὶ ἀδείᾳ ἢ ἐγκρίσει τοῦ Ἵπουργοῦ!

Γενικώτερον ὅμως ἐπιθυμῶ ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἀρχιτέκτονας ἐκείνους, οἵτινες μὴ ἐνωτισθέντες τὸν διδακτικὸν πλοῦτον ἀρχιτεκτονικῶν μορφῶν, οὓς διέπλασε καὶ ἀνεγνώρισεν ἡ σοφία αἰῶνων ὄλων προηγμένου πολιτισμοῦ κατ' εἰσήγησιν τῶν προγόνων ἡμῶν, διακόπτουσι πᾶσαν συνοχὴν τῆς παραδόσεως ἐν τῇ δημιουργικῇ αὐτῶν ἐργασίᾳ, νὰ εἴπω, ὅτι δύνανται νὰ κατορθώσωσι μεγάλα ἔργα χωρὶς νὰ παύσωσιν, ἀκριβῶς μάλιστα διότι δὲν θὰ παύσωσιν, ὄντες ἑλληνες καλλιτέχναι.

Οἱ λόγοι μου δὲ δὲν ἀποβλέπουσι μόνον εἰς τοὺς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς ρυθμούς, οἵτινες κοσμοῦσι τὰς πόλεις καὶ τοῦ παλαιοῦ κόσμου ἀλλὰ καὶ τοῦ νέου ἀπὸ Σκανδιναυίας μέχρι Νέας Ζηλανδίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Βυζαντιακόν. Δὲν ὑπονοῶ δὲ μόνως τὰς

ἐκκλησίας, εἰ καὶ θὰ εἶχον νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ στείρωσις ἑκατονταετίας σχεδὸν ὅλης ἐπλήρωσε τὴν Ἑλλάδα διὰ στρεβλῶν ἀπομιμήσεων τοῦ ὄχι ἀξιεπαίνου σχεδίου τῆς μητροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀστικὴν, λαϊκὴν (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν θρησκευτικὴν) ἀρχιτεκτονικὴν.

Ἀρχιτεκτονικὰ τινὰ οἰκοδομήματα βυζαντιακοῦ ρυθμοῦ ἐν Ἀθήναις ὡς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, τὸ ὀφθαλμιατρεῖον καὶ ἄλλα τινὰ νεώτερα, ἰδιωτικὰ, δεικνύουσιν, ὅτι ὁ ρυθμὸς οὗτος δύναται νὰ ἀποτελέσῃ ἐνεργὸν καὶ χρησιμώτατον στοιχεῖον ἐκ τῆς καλλιτεχνικῆς ἡμῶν κληρονομίας. Ἡ κάρπωσις διδαγμάτων ἐκ τοῦ ρυθμοῦ τούτου, κατὰ τὸν ὅποιον εἶναι ἐκτισμένα τὰ καταρρέοντα παλάτια καὶ ἀφεντικὰ ἢ ἀρχοντικὰ τοῦ Μυστρᾶ καὶ οὕτινος ἀπότοκοι οἰκίαι ἴστανται ἀκόμη ὄρθιαι εἰς πλείστας πόλεις τῆς βορείου κυρίως Ἑλλάδος, θὰ ἡδύνατο νὰ ποικίλλῃ τὴν τυχὸν μονοτονίαν ἐκ τῆς χρήσεως ἀρχαιογενῶν ἀρχιτεκτονικῶν ἀπογόνων, θὰ ἔδιδε δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας ἰδιάζοντα ἐθνικῆς δημιουργίας τύπον, ἄξιον καὶ ὑπεράξιον οἰασθήποτε ζώσης ἢ μελλούσης νὰ γεννηθῇ ἀρχιτεκτονικῆς φιλοδοξίας. Ἀντὶ τούτου σήμερον βλέπομεν ἀειδῆ ἀντιτυπίαν ἑτερομιγῶν καὶ νόθων, ξενιζόντων ἀχαλινώτως «ρυθμῶν» μὴ ἐπικρατούντων μὴδ' ἐν τῷ τόπῳ τῆς γεννήσεώς των ἢ ἡμεροβίων καὶ ἐνίοτε θνησιγενῶν. Παράδειγμα ἔστω τὸ περιβάλλον τὴν εὐγενῆ καὶ ἀρχαιοπρεπῆ ἀρχιτεκτονικὴν Τριάδα τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης. Ἡ τριάς αὕτη δεικνύει ἀρχιτεκτονικὸν κόσμον, ὅστις διήλθε διὰ τοῦ ἄμβυκος τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, τοῦ παγκοσμίου ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Τῆς αἰσθητικῆς πάντων τούτων εἶναι ἀπόσταγμα καὶ ἐπομένως ἔχει αἰώνιον κύρος. Ἡ πόλις ἡμῶν δύναται νὰ ὑπερηφανεύεται ἀδεῶς διὰ τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα, ἅτινα ἰδρῦθησαν ὡς αἰώνια κοσμήματα αὐτῆς. Τὸ περιβάλλον ὅμως αὐτὰ ἀποτελεῖ ἀπειρόκαλον, φθάνω νὰ εἶπω, βαρβαρικὸν καὶ ἀσεβὲς ἀρχιτεκτονικὸν συνονθύλευμα, εἰς τὴν ἀπεργασίαν τοῦ ὁποίου συντελεῖ δυστυχῶς καὶ τὸ πανεπιστήμιον διὰ τῶν ἀρρύθμων ἢ ρυθμικῶς ἀσημάντων νέων ἰδρυμάτων του, ἅτινα ἄνευ τῆς δεούσης μελέτης κτίζει ὡσεὶ διὰ τινὰ ἔτη ἢ διὰ μίαν γενεάν, ὡς οἱ ἰδιῶται τὰς πρὸς ἐνοικίαισιν οἰκίας των. Εἶναι δὲ λυπηρὸν ὅτι καὶ τινὰ οἰκοδομήματα τῆς ὁδοῦ Πανεπιστημίου δὲν δύνανται νὰ ἀνταλλάξωσι τὴν θέσιν των πρὸς τὴν τῆς Ἰωνικῆς Τραπεζῆς. Ὡστε δὲν εἶναι σχεδὸν καιρὸς πλέον νὰ εἶπωμεν, ὅτι, ἂν κυβέρνησίς τις ἤθελεν ἐπιβάλεῖ νόμῳ τὴν ὁμόρρυθμον ἀρχιτεκτονικὴν ἐμφάνισιν τοῦ περιβάλλοντος τούτου, αἱ Ἀθηναὶ θὰ κατεῖχον ἀδαπάνως ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν τὴν ὠραιοτάτην ἐν τῷ νέῳ κόσμῳ αἰσθητικὴν ἀρχιτεκτονικὴν γωνίαν, καὶ δὲν θὰ κατεπνίγετο ἡ Ἀκαδημία ὑπὸ τὴν σιὰν ἰδιωτικῆς κλινικῆς ἀσυναρμόστως ἐπιδεικνυούσης τὸ ὑψηλὸν αὐτῆς παράστημα.

Ἐπειδὴ ὅμως πρόκειται νὰ κτισθῇ ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, ἴδρυμα δημόσιον προωρισμένον νὰ ζῆσῃ ἐπὶ αἰῶνας, ἀφ' οὗ εἶναι τὸ ἀνώτατον τοῦ κράτους, πρὸς τού-

τοισ δὲ πρόκειται νὰ κτισθῆ μέγα οἰκοδόμημα τοῦ Πανεπιστημίου ὀπισθεν τῆς Ἀκαδημίας, ἐπίσης δημόσιον καὶ αἰωνίου προορισμοῦ ἴδρυμα, τολμῶ νὰ προτείνω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ἂν ἐγκρίνη, νὰ ἀσκήσῃ τὴν εὐεργετικὴν αὐτῆς ἐπίδρασιν, συνιστῶσα, καθ' ὃν ἤθελεν ἐξεύρει ὀρθὸν τρόπον, ἵνα τὰ κτήρια ταῦτα μὴ μόνον πρόσφορα πρὸς τὸν προορισμὸν αὐτῶν οἰκοδομηθῶσιν, ἀλλὰ καὶ αἰώνιον κόσμημα τῆς πόλεως ἑλληνοπρεπές, τοὔτέστι καλλιπρεπές, ἀποτελέσωσι.

Τὸ Πανεπιστήμιον ἀντάξιον τῆς περιωπῆς αὐτοῦ θὰ καταβάλλῃ μείζονα προσοχὴν περὶ τὴν ἀποδοχὴν σχεδίων προωρισμένων νὰ συνεχίσωσι τὸ ἔργον τοῦ Hausen, ἡ δὲ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος δὲν δύναται νὰ οἰκοδομησῇ μέγαρον αἰσθητικῶς καὶ διακοσμητικῶς κατώτερον τῆς ἀπέναντι ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, οὐδὲ νὰ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην νὰ ὑποβιβάσῃ τὴν φιλοκαλίαν τοῦ πολιτισμοῦ ἡμῶν ἀπέναντι τῶν μεταγενεστέρων, ὅταν ἡ Ἀκαδημία παρεμβῆ διὰ τῆς συμβουλευτικῆς αὐτῆς εἰσηγήσεως. Ἡ αἰσθητικὴ καὶ ἡ ἑλληνικότης τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων δὲν δύναται, δὲν πρέπει νὰ εἶναι κατωτέρα τῆς πρὸ 100 καὶ πρὸ 60 ἐτῶν.

Ἴσως μάλιστα καὶ πρὸς τὸν δῆμον Ἀθηναίων θὰ ἡδύνατο νὰ γίνῃ εἰσήγησίς τις, ὥστε, ὡσάκις πρόκειται περὶ δημοσίων ἐν γενικῇ ἐννοίᾳ οἰκοδομημάτων, νὰ δύναται οὗτος κατὰ τι νόμιμον δικαίωμα νὰ παρεμβαίη, ἐπιζητῶν τὴν μᾶλλον δόμιμον αἰσθητικὴν διακόσμησιν τῆς πόλεως διὰ τοῦ νέου οἰκοδομήματος. Τοιοῦτοι νόμοι λείπουσιν, ὡς λείπει καὶ νόμος περὶ προστασίας τῶν αἰσθητικῶν καὶ τῶν φυσικῶν μνημείων (Naturdenkmäler) τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἔλλειψις αὕτη ἀφίνει ἔρμαιον τῆς κερδοσκοπίας τὸν Λυκαβηττόν, καλύπτει τὴν θέαν τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τῆς κάτω πόλεως καὶ καταστρέφει τὰς φυσικὰς καλλονὰς τῆς χώρας μας.

Θὰ προσθέσω ὅμως καὶ τὸ ἐξῆς:

Ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἐφαρμογὴ βυζαντιανοῦ ρυθμοῦ μορφῶν ἐν Ἑλλάδι σήμερον ἐπιβάλλεται, παραλλήλως πρὸς τὰς παλαιότερας, οὐ μόνον αἰσθητικῶς ἀλλὰ καὶ ἔθνικῶς. Ἄν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶναι οἱ πάπποι ἡμῶν, οἱ Βυζαντινοὶ εἶναι οἱ πατέρες, καὶ θὰ εἴμεθα ἀνάξιοι υἱοί, ἂν ἐπεζητοῦμεν νὰ εἴμεθα μόνον καλοὶ ἔγγονοι, ἐν ᾧ θὰ στερούμεθα μεγάλου καλλιτεχνικοῦ πλοῦτου, ὃν ἀφίνομεν ἔρμαιον εἰς ἄλλους. Συμβαίνει δὲ τοῦτο, διότι, ἀφ' οὗ τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Μεσαίωνος ὠνομάσαμεν *Βυζαντιακὴν* καὶ ἠφανίσθη οὕτω ἐκ τοῦ τίτλου ἡ ἑλληνικὴ σφραγίς, ἀνέκυψεν ἡ πολιτικὴ σοφιστεία, οἱ δὲ ὑποτελεῖς ποτε τοῦ Βυζαντίου λαοὶ τῶν πέραν καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάβεως χωρῶν ἐμφανίζουσιν ἑαυτοὺς ὡς ἰσαξίους συνεργάτας τοῦ μεσαιωνικοῦ ἡμῶν πολιτισμοῦ καὶ ἐπομένως ὡς ἔχοντας τοὺς αὐτοὺς τίτλους καὶ τὰ αὐτὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς τότε καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Τὸ Βυζαντιακὸν κράτος, λέγουσιν ἦτο ὅμοιον πρὸς τὴν τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν· ἐφρόντιζε δηλ. περὶ τῆς στρατιωτικῆς ἐξασφαλίσεως τῶν ἀλλογλώσσων ἐπαρχιῶν καὶ ἔπεμπεν ὑπαλλήλους τινὰς πρὸς διοί-

κησιν καὶ εἰσπραξίν τῶν φόρων· ἀλλ' ὁ βίος τῶν λαῶν ἐξελλίσσετο συμφώνως πρὸς τὰς ἐγχαυρίους παραδόσεις καὶ δυνάμεις, ὥστε ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ τέχνη ἦτο ἐκασταχοῦ ἰθαγενῆς. Διὰ τοῦτο ἡ Ρωμουνία ἐκάλεσε τὸ πρῶτον βυζαντιακὸν συνέδριον ὡς κληρονόμος καὶ μεταλαμπαδευτῆς τοῦ Βυζαντιακοῦ πολιτισμοῦ, διὰ τοῦτο πολλαχοῦ ἐγράφησαν βιβλία συναφῆ, ἀλλοιοῦντα τὴν ἱστορίαν τῆς ἐξελλίξεως τῆς τέχνης ἐν Σερβίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ. (ὄρα Ξυγγόπουλον ἐν Ἑπετ. τῆς Ἐτ. Βυζ. σπουδῶν, 5, σ. 393. Σωτηρίου, αὐτ., 6, σ. 399 ἐξ.).

Ἡ νόθος αὕτη ἱστορικὴ θεωρία ἐνέχει τὴν ἐξῆς πλάνην: Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ (καὶ ἡ γραφικὴ) τῶν ἐκκλησιῶν — περὶ αὐτῆς δὲ πρόκειται — εἶναι διάφορος τῆς ἀστικῆς τέχνης τῶν χωρῶν ἐκείνων. Ἡ ἀστικὴ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι δημιουργημὰ ὄρων φυσικῶν ἐκασταχοῦ καὶ ἀποτελεῖ λαογραφικὸν στοιχεῖον ἀνάλογον πρὸς τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα, τὴν γλῶσσαν. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχιτεκτονικὴ ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῆς θρησκείας, ὅταν μάλιστα ἡ θρησκεία μεταδίδηται ἔχουσα ἤδη πεπλασμένους τοὺς τύπους τοὺς λατρευτικούς. Τοῦτο συνέβη εἰς τοὺς εἰρημένους λαοὺς. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ὑπέπεσον εἰς ἄμεσον πολιτικὴν ἅμα καὶ θρησκευτικὴν ἐξάρτησιν ἀπὸ τῆς ὁμοθρήσκου ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου, ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις ὑπῆρξεν ἔτι μείζων, χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν καὶ τὴν εἰς τὰς χώρας αὐτῶν διείσδυσιν καὶ χρονίαν ἐγκατάστασιν τῶν ἀνωτέρου πάντοτε πολιτισμοῦ ἑλλήνων ἀποίκων ἐν τε παλαιοῖς καὶ ἐν νεωτέροις χρόνοις καὶ τὴν προαιωνίαν ἐνοίκησιν ἑλληνικῶν ἐθνικῶν ὄγκων οὐ μόνον εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μεσογαίᾳ, μάλιστα δὲ νοτίως τῆς γραμμῆς τοῦ Αἴμου, ἔνθα ὀλόκληροι ἐπαρχίαι ἦσαν καθαρῶς Ἑλληνικαὶ μέχρι χθές.

Ἡ ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξέπεμπεν εἰς τὰς χώρας ἐκεῖνας τοὺς πνευματικούς ἀρχηγούς, μητροπολίτας ἐπισκόπους κλ., οὗτοι δέ, ὡσάκις ἤθελον νὰ κτίσωσιν ἢ νὰ κοσμήσωσιν ἐκκλησίας, μετεκάλουν τοὺς εἰδικοὺς τεχνίτας, οὓς ἐγίνωσκον ἐκ τῶν τόπων τῆς καταγωγῆς ἢ τῆς προγενεστέρας δράσεώς των, π. χ. ἐκ Θράκης, Χίου, Ἰωαννίνων, Πελοποννήσου κλ. Οὗτοι οἱ τεχνῖται, ἐμπειρικοὶ συνήθως ἀρχιτέκτονες ἢ ζωγράφοι, εἶναι οἱ δημιουργοὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῆς ζωγραφικῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἐν ταῖς βορείαις ἐκεῖναις χώραις τῆς Βαλκανικῆς. Αἱ ἐπιγραφαί, ἃς ἐπέγραψαν πολλάκις ἐπὶ τῶν ἔργων αὐτῶν, κυροῦσι τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων (πρβλ. Ἡμερολ. τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, 1926, σ. 469 ἐξ.). Ἄν οἱ ὄψιμοι μαθηταὶ τῶν ἑλλήνων τούτων τεχνιτῶν καλοῦνται ἰσότημοι συνεργάται τῶν διδασκάλων ἐν τῇ δημιουργίᾳ τοῦ βυζαντιακοῦ πολιτισμοῦ, ἰθαγενεῖς ἐκεῖ ὄντες, διαπράττεται πολλαπλοῦν σφάλμα: Πρῶτον διότι ὁ βυζαντιακὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ τέχνη του ἦσαν ἤδη ἀπηρτισμένα, ὅτε τοιοῦτοι μαθηταὶ ἐνεφανίσθησαν, δεύτερον διότι οἱ μαθηταὶ οὗτοι δὲν διήνοιζαν νέας καλλιτεχνικὰς τρίβους, τρίτον διότι ἡ ἐκκλησία εἶναι σφόδρα συντηρητικὸς ὄργανισμὸς καὶ ἐν παντὶ χρόνῳ πολέμιος τῶν νεωτερισμῶν, τέταρτον διότι τῶν συντηρητικῶν

τούτων περιορισμῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Βυζαντίου ἀπηλλάγησαν οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι μόνις πρὸ ἡμίσεως περίπου αἰῶνος, ὅτε ἀπέκτησαν ἀνεξάρτητον ἐθνικὴν ἐκκλησίαν, χωρὶς δὲ νὰ παύσωσιν αὐτοὶ νὰ εἶναι καὶ τῶρα συντηρητικοὶ ἐν τούτῳ. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ τέχνη ἔχει πολλὰς λεπτότητας, δεξιάς δὲ φύσεις δὲν ἐπιλείπουσιν εἰς οὐδὲν ἔθνος καὶ εἰς οὐδένα χρόνον, δὲν ἀποκλείεται τὸ ὅτι καὶ παρὰ τοῖς βορείοις λαοῖς τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἐνεφυτεύθησαν εἰς τὴν ψυχὴν ἐπιτηδείων τεχνιτῶν καὶ ἀνεπτύχθησάν πως κατὰ τινὰ ἴδιον τρόπον μερικαὶ τινες καλλιτεχνικαὶ μορφαὶ ληφθεῖσαι ἐκ τοῦ καλλιτεχνικοῦ θησαυροφυλακίου τῆς Ἑλληνικῆς μεσαιωνικῆς αὐτοκρατορίας. Ταῦτα ὅμως δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι προέρχονται ἐκ χειρὸς μὴ ἑλληνικῆς, δὲν ἀποτελοῦσι νέον ρυθμὸν, οὔτε εἶναι ἀνεξάρτητα δημιουργήματα ἄξια νὰ καλῶνται μεγαλωστὶ ἐθνικὴ τέχνη. Εἶναι γενικῶς κληροδοτήματα ἑλληνικά. Ὅλος ὁ κόσμος εὐγνωμόνως ἐκληρονόμησέ τι ἐκ τῆς Ἑλλάδος. Ἔστωσαν καὶ οὗτοι τοιοῦτοι κληρονόμοι μετὰ τόσον μακρῶνα συμβίωσιν καὶ ὑπὸ τὸ Βυζάντιον καὶ ὑπὸ τοὺς Τούρκους.

Ἄλλ' ἡμεῖς ἐν Ἑλλάδι δὲν πρέπει νὰ ἐπιδεικνύμεν μόνον τῶν πάππων τὴν αἴγλην καὶ τὴν κληρονομίαν. Ὅταν καὶ τὰ νέα θερινὰ ἀνάκτορα τοῦ βασιλέως τῆς Γιουγκοσλαβίας καὶ στρατιωτικοὶ σταῦλοι τοῦ Βελιγραδίου κτίζονται κατὰ ρυθμὸν Βυζαντικόν, θὰ ἠδυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ ἐφαρμόσωμεν αὐτὸν π. χ. εἰς τὴν λεγομένην φοιτητικὴν Λέσχην ἢ εἰς ἄλλα δημόσια ἰδρύματα. Οἱ δὲ σημερινοὶ ἀρχιτέκτονες τῆς Ἑλλάδος πρέπει νὰ σκεφθῶσιν, ὅτι ἐργάζονται διὰ πλείονας γενεὰς καὶ ὅτι φέρουσιν εἰς τοὺς ἄμους αὐτῶν κατὰ τὸ μέγιστον μέρος τὴν εὐθύνην τῆς ἀντιλήψεως, τὴν ὁποίαν θὰ φαίνεται ἐν τῷ μέλλοντι, ὅτι εἶχεν ἡ σημερινὴ ἐποχὴ τῆς Ἑλλάδος περὶ καλλιτεχνικοῦ θησαυροῦ ἐθνικοῦ, κληροδοτηθέντος ἡμῖν ὑπὸ τῶν ἀμέσων προγόνων ἡμῶν. Αὐτὸ δὲ τοῦτο πρέπει νὰ προσέξωσι καὶ αἱ ἐπαρχίαι, μάλιστα δ' ἡ Θεσσαλονίκη, ἐνθα τὰ παλαιὰ βυζαντινὰ μνημεῖα εἶναι κέντρα πλατειῶν καὶ ἀφετηρίαι ὁδῶν τοῦ νέου σχεδίου τῆς πόλεως, χωρὶς νὰ ἐπιδρῶσιν ἐπαρκῶς εἰς τὴν διάνοιαν τῶν σχεδιαζόντων καὶ κτιζόντων τὰς ἐγγυὲς οἰκίας ἀρχιτεκτόνων.

Διὰ νὰ προσθέσω δὲ καὶ τι ἀκόμη περὶ ἐκκλησιῶν, θὰ ἐπιθύμουν νὰ εἶναι γενικώτερον τὸ αἶσθημα τῆς εὐφροσύνης καὶ τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς ἐκπλήξεως, τὸ ὁποῖον αἰσθάνομαι ὅσον καὶ οἱ ἐνταῦθα συνάδελφοι ἀρχιτέκτονες, ὅταν εἰσέρχωμαι εἰς ἐκκλησίας μικρὰς ὡς οἱ Ἅγιοι Θεόδωροι καὶ ἡ Καπνικαρέα καὶ εὐρίσκωμαι πρὸ συνθέσεως ἐσωτερικῆς τόσον πολυπλόκου ὅσον καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις τῆς στέγης, καὶ ἀντὶ μικροῦ εὐπεριλήπτου χώρου ἔχω τὴν ἐντύπωσιν λαβυρινθώδους συγκροτήματος καὶ κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον «πνίγομαι εἰς μίαν κουταλιὰν νερό». Ὑπάρχει νοῦς πολὺς εἰς τὰ μικρὰ ταῦτα κομψοτεχνήματα, τὰ διδάσκοντα τί δύναται νὰ παραγάγῃ διὰ τοῦ ρυθμοῦ τούτου εὐφυῆς διάνοια. Καὶ ὅμως ἡ ἀρχιτεκτονικὴ περίοδος τῶν χρόνων ἡμῶν κινδυνεύει νὰ διέλθῃ ἀναίσθητος πρὸ τοιούτων ἔργων.

Καταλήγων δηλῶ, ὅτι οἱ λόγοι μου πιθανὸν νὰ εἶναι ἔντονοι, διότι προέρχονται ἀπὸ πεποιθήσεως, ἀλλὰ δὲν εἶναι πολεμικοὶ οὔτε ἐπιζητοῦσι, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, νὰ λυπήσωσί τινα. Στοχάζονται τοῦ καλοῦ καὶ ἐπιδέχονται πᾶσαν συζήτησιν παρὰ τῶν ἐπιδιωκόντων τὸν αὐτὸν ἀγαθὸν σκοπόν.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΜΗ ΜΕΛΟΥΣ

ΓΕΩΠΟΝΙΑ. — Αἷτια μετατροπῆς εἰς φυσικὰς κονσέρβας τοῦ εἴδους «Θροῦμπες» (δρύπλαι) ὠρίμων ἐλαίων, ὑπὸ κ. Π. Θ. Ἀναγνωστοπούλου. Ἀνεκοινώθη ὑπὸ κ. Γ. Κυριακοῦ.

Αἱ ἐλαῖαι ἐγγρίζουσαι τὴν ὠριμον αὐτῶν κατάστασιν δὲν εἶναι ἐδώδιμοι ἕνεκα τῆς πικρᾶς αὐτῶν γέυσεως. Αὕτη ὀφείλεται κατὰ μὲν τοὺς Power καὶ Tutin εἰς κόμμεα ἢ ταννίνην κατὰ δὲ τοὺς Bourquelot καὶ Vinterlesco εἰς τὴν παρουσίαν τῆς πικρᾶς γλυκοσίδης «ἐλευρωπαϊνῆς» (oleuropein). Ἡ πικρὰ αὕτη οὐσία καταστρέφεται κατὰ τὴν παρασκευὴν εἰς κονσέρβας τῶν καρπῶν, δι' ἀραιῶν ἀλκαλικῶν διαλυμάτων, δι' ἀποστειρώσεως αὐτῶν ἐντὸς κλειστῶν λεβήτων τῇ παρουσίᾳ ἀραιῶν ὀξέων καὶ διὰ παραμονῆς τῶν καρπῶν ἐντὸς ἄλμης ἐπὶ σειρὰν ἡμερῶν, ἔνθα ὑφίστανται οὗτοι ζύμωσιν. Τοῦτο κατωρθώσαμεν καὶ διὰ ζέσεως τῶν ἐλαίων ἐπὶ τινα λεπτά ἐντὸς ὕδατος ὑπὸ τὴν συνήθη ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν καὶ διὰ τηρήσεως ἐν διαλύματι φορμόλης. Ἐπίσης δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἡ πικρὰ οὐσία ἐκ τῶν καρπῶν ἂν οὗτοι παραμείνωσιν ἐν λουτρῷ καθαροῦ ὕδατος ἀνανεουμένου τρις καθ' ἑκάστην ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Ἐπίσης ἐσημειώσαμεν καταστροφὴν τῆς πικρᾶς οὐσίας εἰς χαμηλὰς θερμοκρασίας συνεπεῖα παγετῶν. Ἡ καταστραφεῖσα δι' ἀλκάλειος πικρὰ οὐσία δὲν ἐπανεμφανίζεται δι' ἐξουδετερώσεως τῆς περισσεΐας τοῦ ἀλκάλειος. Ὑφισταμένη ὑδρόλυσιν ἡ πικρὰ οὐσία καθιστᾷ τὰς ἐλαίας ἐτοιμοὺς πρὸς περαιτέρω κατεργασίαν διὰ τῆς παραμονῆς αὐτῶν ἐντὸς ἄλμης ἐπὶ τινας ἡμέρας καὶ μετατροπῆς κατόπιν τούτου εἰς ἐδώδιμους.

Ἡ πικρὰ ὅμως οὐσία ἢ ὑπάρχουσα τόσον ἐν τῇ ἰώρῃ ὅσον καὶ τῇ ὠρίμῃ ἐλαίᾳ δύναται νὰ ἐξαφανισθῇ εἰς τινὰς καρποὺς ἐπὶ τοῦ δένδρου ἢ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εὐρισκομένους, ὠρισμένων ποικιλιῶν καὶ ὑπὸ ὠριμένες συνθήκας. Τότε οἱ καρποὶ χάνουσι τὴν πικράν των γεῦσιν αὐτομάτως καὶ ἀντὶ νὰ προσλάβωσι τὸ μελανοῖδες χροῶμα, χαρακτηριστικὸν τῶν ὠρίμων καρπῶν, προσλαμβάνουσι καστανέουθρον ἢ ξανθὸν τοιοῦτον. Ἐν τῇ καταστάσει αὕτη ὀνομάζονται «θροῦμπες» καὶ πωλοῦνται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς ἔτοιμοι ἐδώδιμοι καρποὶ ἄνευ ἐτέρας συμπληρωματικῆς παρασκευῆς εἰμὴ μόνον τῆς προσθήκης ἐνίοτε μικρᾶς ποσότητος ἄλατος διὰ βραχεῖν διατήρησιν. Τί σημαίνει ὅμως τὸ ὄνομα «θροῦμπες» καὶ πῶς μετεβλήθησαν εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν οἱ καρποί.

Τὸ ὄνομα «θροῦμπες» δὲν ἔχει σχέσιν προφανῶς μὲ τὸν ἐλληνικὸν θάμνον θρούμπη,